

BIOGRAFIA INTELEKTUALNA HIERONIMA KUBIAKA

Pisanie biografii kogoś takiego jak Jubilat nie należy do zadań najłatwiejszych, mimo że autorzy znają go od lat, byli jego uczniami – studentami i doktorantami – podwładnymi, współpracownikami, a także – taka to już kolej rzeczy – zwierzchnikami. Jest On postacią wielowymiarową, której zasadniczymi cechami zawsze były i są: potrójny rodzaj zaangażowania, zarówno w to, co sam robi – charakterystyczna cecha każdego uczonego – ale także w działania na rzecz innych (uczniów, współpracowników, przyjaciół) – wyróżniające człowieka życzliwego i przyjaznego innym, oraz w sprawy publiczne, społeczne, typowe dla społeczników i ludzi polityki. Ponadto kreatywność – szczególna łatwość w wynajdowaniu rzeczy ważnych do zrobienia i ich konsekwentna realizacja, a co ważniejsze, zarażanie swymi ideami i pozyskiwanie innych do współpracy przy ich realizacji oraz obowiązkowość i pracowitość. Sądzymy, że najważniejsze cechy Jego osobowości można opisać za pomocą kategorii z Jego ulubionej książki *Traktatu o dobrej robocie* Tadeusza Kotarbińskiego – *człowieka spolegliwego*.

Jubilat jest przede wszystkim uczyonym. Dlatego koncentrujemy się na jego biografii intelektualnej – badacza i nauczyciela mistrza. Nie sposób jednak nie zaznaczyć, że nie ograniczał się jedynie do tego rodzaju działalności. Był działaczem organizacji studenckiej (honorowy członek ZSP), ekspertem (doradcą w latach 1971–1972 wicepremiera Wincen-tego Kraški) i politykiem (członkiem Biura Politycznego KC PZPR w latach 1981–1986 oraz sekretarzem KC PZPR – 1981–1982). Był przewodniczącym komisji powołanej do wyjaśnienia okoliczności, faktów i przyczyn konfliktów spornych w dziejach PRL, która przygotowała raport, znany powszechnie jako „raport Kubiaka”. Warto przypomnieć, że brał udział w historycznym wydarzeniu, jakim były obrady „Okrągłego Stołu”. W latach 1990–1992 uczestniczył w pracach politycznego Komitetu Doradczego MSW, nominowany przez premiera Tadeusza Mazowieckiego. Lista organizacji, w jakich był i jest zaangażowany, jest długa i obejmuje, poza już wymienionymi, Towarzystwo „Polonia”, Polską Koalicję Pokoju (przewodniczący w latach 1985–1990), Fundację Kultury Polskiej, Stowarzyszenie „Kuznica” (współzałożyciel, przewodniczący w latach 1989–1993), Polską Radę Badań Pokoju (przewodniczący od 1990), Fundację „Semper Polonia”. W tej dziedzinie aktywności politycznej i społecznej zdobywał doświadczenia nieosiągalne dla ludzi „czystej” nauki. Tam też mógł testować praktyczną znajomość mechanizmów rządzących procesami społecznymi i ich teoretycznych generalizacji. W naszym przekonaniu Jubilat jest tym typem uczonego socjologa, który posiadał szczególny rodzaj wyobraźni i zarazem wrażliwości na problemy społeczne nazywanej przez Ch.W. Millsa „wyobraźnią socjologiczną”.

Hieronim Kubiak urodził się 30 września 1934 roku w Łodzi w rodzinie robotniczej. Jego dzieciństwo, a w zasadzie jego brak, było typowe dla całego pokolenia. Gdy miał niespełna pięć lat, wybuchła wojna. Na pierwszy kontakt ze szkołą musiał czekać do jej zakończenia i bardzo szybko nadrabiać zaległości. Jak mówi w wywiadzie zamieszczonym w *Kto jest kim w Polsce inaczej* (A. Kępiński, Z. Kilar, Warszawa 1985), dzięki okupacyjnemu nauczaniu przez ciotkę rozpoczął naukę od trzeciej klasy, kończąc dwie klasy (trzecią i czwartą) w ciągu jednego roku. W 1948 roku rozpoczął naukę w XX gimnazjum w Łodzi. W 1952 roku zdał maturę i został skierowany na studia filologiczne do Moskwy. Jednak ostatecznie rozpoczął studia na filologii rosyjskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Od tej pory jest trwale związany z tym miastem.

W 1956 roku uzyskał magisterium na wydziale Filologicznym UJ (praca magisterska – „A.P. Czechow o literaturze”, napisana pod kierunkiem prof. Wiktora Jakubowskiego). Mimo znakomych wyników – miał stypendium naukowe im. A. Frycza Modrzewskiego – jakie uzyskał w trakcie studiów, nie został na Uniwersytecie. Jak mówi w przytaczanym wyżej wywiadzie, powodem były jego poglądy i zaangażowanie polityczne, odmienne od wyznawanych przez jego promotora. Jest to zresztą ciekawy przyczynek do opisu stosunków panujących na Uniwersytecie w czasach głębokiego PRL. Rozpoczął pracę zawodową jako nauczyciel języka rosyjskiego w Liceum oo Pijarów, będąc równocześnie lektorem Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Jest to także interesujący przypadek, tym razem akceptacji kwalifikacji mimo odmiennych poglądów.

W 1959 roku wrócił na Uniwersytet i rozpoczął studia socjologiczne, świeżo reaktywowane po ich likwidacji w 1949 roku. Od 1961 roku, jeszcze jako student, jest asystentem Jerzego J. Wiatra, zatrudnionego wówczas na Uniwersytecie Jagiellońskim na stanowisku docenta. W 1964 roku kończy studia socjologiczne, pisząc pracę magisterską pod kierunkiem prof. Kazimierza Dobrowolskiego, zatytułowaną „Studia nad kształtowaniem się wolnomyślicielstwa w Polsce w XX w.” W tym też roku wyjeżdża na roczne stypendium do Stanów Zjednoczonych w ramach umowy zawartej między Zrzeszeniem Studentów Polskich i Narodowym Związkiem Studentów Stanów Zjednoczonych. Początkowo zamierza zajmować się świadomością Murzynów amerykańskich w kontekście afrykańskich ruchów narodowyzwoleńczych. Ostatecznie jednak czyni przedmiotem swoich badań świadomość polskich emigrantów w USA, jak mówi: polskich „murzynów”. Ich owocem była rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. Kazimierza Dobrowolskiego, obroniona 19 kwietnia 1968 roku, a opublikowana dwa lata później przez Ossolineum – *Polski Narodowy Kościół Katolicki w Stanach Zjednoczonych Ameryki w latach 1897–1965. Jego społeczne uwarunkowania i funkcje* (angielskojęzyczna poszerzona reedycja *The Polish National Catholic Church in the United States of America from 1897 to 1980*, PWN Kraków 1982).

Kolejne szczeble kariery naukowej Jubilata to habilitacja (15.06.1972) na podstawie rozprawy *Religijność a środowisko społeczne. Studium zmian religijności pod wpływem ruchów migracyjnych ze wsi do miast* (Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1972). Od listopada tegoż roku został zatrudniony na stanowisku docenta. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1979 roku, a profesora zwyczajnego w 1990 roku.

Od 1959 roku Jubilat jest już trwale związany z Uniwersytetem Jagiellońskim. Tu jest do dnia dzisiejszego aktywny dydaktycznie. Przez kolejne pokolenia studentów socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego kolejno magister, doktor, docent i profesor Kubiak został zapamiętany jako wykładowca urzekający piękną polszczyzną, kompetencją naukową i błyskotliwą inteligencją. Wykładowca, który zawsze jest gotów do wyjaśniania wszelkich

wątpliwości i podjęcia dyskusji. Wykładowca, który zawsze znajduje czas, aby po skończonych zajęciach kontynuować, już w bardziej nieformalnych rozmowach, rozpoczęte na zajęciach wątki.

Został zapamiętany jako wymagający, ale szalenie obiektywny egzaminator. Wymagający, ale bardzo pomocny opiekun prac magisterskich i promotor rozpraw doktorskich. Mistrz, do którego zawsze można się było zwrócić z wszelkimi wątpliwościami. Mistrz, który zawsze był gotów uznać racje i poglądy ucznia i kolegi, jeśli były dostatecznie uargumentowane, mimo że sam nie do końca się z nimi zgadzał. Wynika to z jego sposobu rozumienia nauki jako z jednej strony niczym nie skrupowanej wolności badań, a z drugiej równie otwartego dyskursu, w którym każdy ma prawo i obowiązek prezentowania rezultatów swoich dociekań intelektualnych.

Nic też dziwnego, że jego zajęcia dydaktyczne zawsze cieszyły się uznaniem wśród studentów i były bardzo wysoko oceniane. Trudno znaleźć człowieka równie życzliwego dla swoich studentów, doktorantów i asystentów. Wiedzą o tym ci wszyscy, którzy z nim współpracowali i pisali pod jego kierunkiem dysertacje.

Warto podkreślić, że Jubilat posiadał szczególny dar inspirowania samodzielnej działalności badawczej studentów. Pozwalamy sobie podać dwa, chyba najbardziej spektakularne tego przykłady. W 1998 roku ukazała się pod Jego redakcją książka *Partie polityczne w wielkim mieście* (Kraków, IS 1998), będąca zbiorem prac studenckich, przygotowanych w ramach prowadzonego przez Niego proseminarium i seminarium magisterskiego. Rzadko się udaje zaszczepić w uczestnikach takiego seminarium ideę wspólnej pracy nad interesującym problemem. Profesor Kubiak nie należy do promotorów „przydzielających” studentom tematy prac magisterskich, ale przyciąga ich Jego problematyka badawcza i umiejętność współpracy ze studentami. Znacznie rzadziej rezultaty takiej wspólnej pracy przynoszą efekt w postaci książki.

W roku 2000 ukazała się wydana przez prof. prof. H. Kubiaka i J.J. Wiatra książka *Between Authority and Utility: Political Parties and Their Matrix*, Warszawa, Scholar 2000, będąca pokłosiem konferencji zorganizowanej wcześniej w Krakowie. Zgromadziła ona nie tylko grono krajowych i zagranicznych specjalistów z dziedziny socjologii polityki, którzy zastanawiali się nad rolą partii politycznych w zmieniających się warunkach współczesności, ale także doktorantów i studentów interesujących się tą problematyką. Można odnieść przemożne wrażenie z lektury książki, że właśnie dla tych ostatnich konferencja i wydana książka są nie tylko okazją do refleksji, ale forum do zaprezentowania własnych przemyśleń.

Te dwa przykłady są bardzo typowe dla działalności naukowej i dydaktycznej Profesora Kubiaka, który w sposób perfekcyjny realizuje przepisy roli uczonego mistrza, dzielącego się nie tylko własnymi dokonaniem i doświadczeniami, ale stwarzającego swym – bliższym i dalszym – uczniom szanse na prezentację ich własnego dorobku.

Zarysowane wyżej szczeble kariery naukowej Jubilata i towarzyszące im publikacje wskazują wyraźnie na krąg Jego głównych zainteresowań naukowych. Początkowo są to z całą pewnością problemy religii i jej miejsca w życiu społecznym, a następnie etniczności i narodu oraz władzy i polityki. Im poświęcona jest większość Jego prac badawczych i publikacji. Nie znaczy to, że ograniczał się jedynie do tych zagadnień. Pojawiają się w Jego twórczości i inne wątki, takie jak zagadnienia formowania się kultury robotniczej, kształtowania się stylów życia, funkcjonowania szkolnictwa wyższego, młodzieży jako kategorii socjologicznej. Dokumentuje to załączona bibliografia prac Jubilata, obejmująca 156 pozycji (brak w niej wykazu artykułów prasowych i wystąpień konferencyjnych),

w tym autorstwo 6 książek, współautorstwo i redakcję 12 innych oraz imponującą działalność edytorską i redakcyjną.

Niewątpliwie początkowo pociąga Profesora socjologia religii. W tym obszarze można umieścić jego rozprawy doktorską i habilitacyjną oraz artykuły drukowane w czasopiśmie, w sumie około dwudziestu pozycji. Odnoszą się one do przemian w religijności pod wpływem zachodzących w społeczeństwie procesów zmiany społecznej, stąd interesują Go przemiany we wzorach religijności wiejskich migrantów do miasta, a także procesy sekularyzacji jako wynik procesów uprzemysłowienia i urbanizacji. Ponieważ zajmują Go również problemy formowania się postaw, przygląda się mechanizmom formowania się światopoglądu, w tym światopoglądu młodzieży. Jego prace o formowaniu się nowych wzorów religii weszły do kanonu badań socjologii religii i religioznawczych w Polsce.

Jego zaangażowanie w badania polonijne, które przez całe lata będą stanowiły dominantę jego zainteresowań naukowych, zostało zapoczątkowane w czasie jego pierwszego pobytu w USA w roku 1964/1965. W wyniku tego pobytu powstała wymieniana już rozprawa doktorska, opublikowana później jako książka: *Polski Narodowy Kościół Katolicki w Stanach Zjednoczonych Ameryki 1897–1957. Jego społeczne uwarunkowania i społeczne funkcje* (Ossolineum 1970), mieszcząca się w obszarze socjologii religii. Stanowi ona jednak łącznik pomiędzy zainteresowaniami organizacjami religijnymi i ich społecznymi funkcjami i badaniami nad Polonią. Ten nurt badawczy oraz związana z nim działalność organizacyjna, edytorska i dydaktyczna wydają się najbardziej ważkie w całej bogatej i różnorodnej działalności Jubilata, dlatego poświęcamy im więcej miejsca niż innym wątkom.

W roku 1970 zorganizowano na Uniwersytecie Jagiellońskim pierwsze powojenne kursy wakacyjne dla młodzieży polonijnej. Dwa lata później powstał na Uniwersytecie Jagiellońskim Polonijny Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny, organizowany i kierowany przez Hieronima Kubiaka i Gwidona Rysiaka. Wtedy też, głównie dzięki rozszerzonej przez ten ośrodek współpracy z amerykańskimi uniwersytetami i instytucjami polonijnymi oraz stypendiom Fundacji Kościuszkowskiej, możliwe były pierwsze, po dłuższej przerwie, wyjazdy badawcze do USA.

Przez ponad dwadzieścia lat Hieronim Kubiak był głównym projektodawcą, twórcą, koordynatorem i oczywiście także w znacznym zakresie realizatorem szerokiego, interdyscyplinarnego programu badań nad dziejami i współczesnymi przemianami zbiorowości polonijnych. Był to program, który obejmował badania nad wszystkimi zbiorowościami polonijnymi. Mimo wielu istniejących wtedy ograniczeń program ten rozciągał się również na badania nad Polonią w ZSRR i innych krajach socjalistycznych.

Pierwsze zarysy owego programu badawczego dotyczącego Polonii powstawały już u progu lat siedemdziesiątych. Przybrały one bardziej dojrzały kształt jako program międzynarodowej konferencji zorganizowanej w Uniwersytecie Jagiellońskim na przełomie sierpnia i września 1975: „Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi”. W tym samym roku ukazał się pierwszy numer w owym czasie półrocznika (przekształconego w roku 1978 w kwartalnik) „Przegląd Polonijny”. Jubilat był twórcą koncepcji tego naukowego, interdyscyplinarnego czasopisma oraz jego pierwszym redaktorem naczelnym. W pierwszym numerze „Przeglądu Polonijnego” ukazał się też Jego artykuł *O koncepcję badań polonijnych w kraju*, w którym zawarte zostały zasadnicze założenia szerokiego programu badań nad Polonią.

Materiały konferencji „Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi”, opublikowane jako tom współredagowany przez Hieronima Kubiaka i Andrzeja Pilcha, zawierały ówczesną syntezę wiedzy na temat przeobrażeń zbiorowości polonijnych. Ukazywały

one także zakres i kierunki poszukiwań badawczych w badaniach polonijnych. Od roku 1976 realizowany był międzyresortowy centralny program badawczy, którego projektodawcą i koordynatorem był Jubilat. W dniu 1 kwietnia 1976 roku powstał w Uniwersytecie Jagiellońskim Instytut Badań Polonijnych. Hieronim Kubiak był jego twórcą oraz dyrektorem w latach 1976–1981 i ponownie w latach 1987–1991. Kierowany przez niego Instytut stał się największym i najbardziej znaczącym krajowym centrum badań polonijnych, a także ośrodkiem badań etnicznych, znanym szeroko za granicą.

W roku 1977 ukazała się pierwsza monografia nowej serii wydawniczej sponsorowanej przez Komitet Badania Polonii Polskiej Akademii Nauk – „Biblioteka Polonijna”. Jubilat, w tym okresie sekretarz Komitetu Badania Polonii PAN, został jej redaktorem naczelnym. W redagowanej przez niego serii ukazało się w ciągu następnych siedemnastu lat 29 tomów monografii i prac zbiorowych, w tym wiele rozpraw doktorskich i habilitacyjnych z zakresu problematyki polonijnej. Warto tu przypomnieć, że jako tom 3 tej serii ukazała się monografia Zygmunta Łukawskiego pt. *Ludność polska w Rosji do roku 1914*, a więc z zakresu problematyki polonijnej bardzo niemiłe widzianej przez ówczesne władze i cenzurę. Także w tym roku została otwarta seria Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego – Prace Polonijne, z Hieronimem Kubiakiem jako redaktorem serii. W serii tej ukazało się łącznie ponad dwadzieścia pozycji. Znaczącą ich część stanowiły podręczniki do nauczania języka polskiego jako obcego.

Ważnym składnikiem organizowanej przez Hieronima Kubiaka współpracy z Polonią były kongresy uczonych polskiego pochodzenia, zorganizowane w roku 1973 i 1979. Braли w nich udział naukowcy polonijni dosłownie z całego świata. Kongresy te były istotnymi płaszczyznami spotkań nie tylko przedstawicieli nauki z kraju i zagranicy, ale także okazjami do ważnych spotkań członków różnych pokoleń i orientacji w obrębie Polonii. W roku 1973, w czasie pierwszego kongresu, jego uczestnicy podpisali akt erekcyjny powołujący na Uniwersytecie Jagiellońskim Kolegium Polonijne im. Kazimierza Pułaskiego. Collegium, jako kompleks budynków dydaktycznych, zostało otwarte dopiero w roku 1990, a okres między podpisaniem aktu erekcyjnego i otwarciem to czas żmudnych i skomplikowanych zabiegów Hieronima Kubiaka o realizację tego bardzo ważnego dla Uniwersytetu i Polonii przedsięwzięcia.

W roku akademickim 1976/1977 Jubilat przebywał w USA jako stypendysta Fundacji Fulbrighta. W czasie tego pobytu, we współpracy z Polskim Instytutem Naukowym w Ameryce oraz Fundacją Kościuszkowską, powstał z Jego inicjatywy projekt wielkiej syntezy dziejów i współczesnych przemian Polonii Amerykańskiej. W projekcie tym, którego został koordynatorem, wzięło udział kilkadziesiąt osób z USA i Polski. Interdyscyplinarna synteza dziejów Polonii w USA, pod redakcją Jubilata, Tadeusza Gromady i Eugeniusza Kusielewicza, ukazała się w roku 1988. Praca ta stanowiła w znacznym zakresie podsumowanie wieloletnich, interdyscyplinarnych badań nad Polonią w USA, prowadzonych przez badaczy reprezentujących zróżnicowane podejścia badawcze i odmienne nieraz opcje polityczne. Nie miały one jednakże zasadniczego wpływu na niewątpliwą jedność intelektualną i teoretyczną materiałów zawartych w tym tomie. Do dzisiaj pozostaje on aktualnym kompendium wiedzy o przemianach zbiorowości polonijnych w USA.

Rezultatem pobytu badawczego w USA w latach 1976–1977 była także, rozszerzona i znacznie zmodyfikowana w stosunku do poprzedniego wydania, monografia Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego w USA, pióra Jubilata, która została opublikowana w roku 1984 w języku angielskim.

W roku 1978 odbyła się w Instytucie Badań Polonijnych międzynarodowa konferencja poświęcona teoretycznym i metodologicznym problemom teorii asymilacji. Jej plonem była publikacja książkowa pod redakcją Hieronima Kubiaka i Andrzeja Palucha pt. *Założenia teorii asymilacji* (Ossolineum 1980). Praca ta określała podstawowe kierunki badań przemian zbiorowości polonijnych.

Zmiany polityczne po roku 1989 oznaczały także zniesienie istniejących wcześniej ograniczeń w zakresie badania problematyki polonijnej krajów komunistycznych. Rezultatem tej zmiany była zorganizowana w grudniu 1990 roku przez Instytut Badań Polonijnych w nowo otwartym Kolegium Polonijnym im. Kazimierza Pułaskiego w Przegorzalach konferencja nt. „Mniejszości polskie i Polonia w ZSRR”. Materiały z tej konferencji, pod redakcją Hieronima Kubiaka, Tadeusza Palecznego, Jarosława Rokickiego i Małgorzaty Wawrykiewicz, zostały opublikowane w roku 1992. Była to ostatnia pozycja książkowa redagowana przez Jubilata w ramach Instytutu Badań Polonijnych.

Warto podkreślić, że ta działalność badawcza, wydawnicza i organizatorska w analizowanej wyżej sferze zaowocowała także pracami, które wnoszą znaczący wkład do teorii wyjaśniających mechanizmy etniczności: procesy asymilacji i akulturacji imigrantów w krajach osiedlenia, procesy formowania się narodu czy wreszcie znaczenie teoretyczne takich kategorii analitycznych, jak charakter narodowy, świadomość narodowa, terytorium. Można bez przesady stwierdzić, że Hieronim Kubiak jest jednym z najważniejszych naukowych autorytetów w tej dziedzinie.

Kolejny obszar poszukiwań badawczych Jubilata to socjologia polityki. Można stwierdzić, że prowadziły do niego zainteresowania socjologią religii, a szczególnie społeczną rolą religii i instytucji religijnych, następnie problemami narodu, od których już krok do zainteresowania państwem i rolą, jaką w nim muszą ogrywać grupy etniczne, szczególnie naród, i wreszcie bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, zagadnienia wojny i pokoju. Należy także pamiętać, że Profesor Kubiak ma wyjątkowe kompetencje do uprawiania tej szczegółowej dziedziny socjologii: ma za sobą doświadczenie praktyczne wynikające zarówno z działań w charakterze eksperta, jak i udziału w sprawowaniu realnej władzy. Stąd może wynikać Jego zainteresowanie systemami partyjnymi, szczególnie procesami formowania się systemu partyjnego w Polsce i europejskich krajach postkomunistycznych. Co jednak równie ważne, nie są to rozważania wyłącznie o samych partiach, ale o istocie władzy, zmiany społecznej i kultury politycznej.

Polityka w oczach socjologa Profesora Kubiaka to nie autonomiczna sfera działań zmierzających do zdobycia lub utrzymania władzy czy pole gry jednostek (polityków) bądź partii, ale coś więcej. To jeden z najważniejszych aspektów istnienia i działania społeczeństwa.

Nie jest naszym celem dokonywanie gruntownej analizy wszelkich dokonań naukowych i dydaktycznych Profesora Kubiaka. Chodziło nam raczej o wskazanie tych nurtów, które wyróżniają się w Jego bardzo różnorodnych osiągnięciach badawczych. Warto podkreślić np. Jego zaangażowanie w badania eksperckie dla praktyki. Ich początki to druga połowa lat sześćdziesiątych i kontynuacja w latach siedemdziesiątych oraz badania terenowe realizowane na zlecenie „Hydroprojektu” nad optymalnymi ze społecznego punktu widzenia warunkami lokalizacji zbiorników wodnych. Aspekt praktyczny mają także Jego badania nad szkolnictwem wyższym czy nurt badań prasoznawczych o roli prasy regionalnej w formowaniu wzorów życia społecznego.

Czytelnik prac Profesora Kubiaka jest pod wrażeniem jego erudycji, znakomitego przygotowania do analizy każdego problemu i rzadko spotykanych zdolności do budowania syntez. Jubilat jest uczniem profesora Kazimierza Dobrowolskiego. Widać to w jego spo-

sobie uprawiania socjologii: w dążeniu do uwzględnienia na poziomie analizy wszelkich aspektów badanych zjawisk społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem podłoża historyczno-kulturowego, a efekcie budowania integralnych – czyli uwzględniających wszelkie społeczne, historyczne, kulturowe, ekonomiczne i psychologiczne uwarunkowania – syntez. Dlatego wszystkie jego prace mają ważne aspekty teoretyczne. Nie ma znaczenia, czy jest to socjologia religijności i jej przemian, funkcji instytucji społecznych (religijnych, edukacyjnych, kulturalnych czy politycznych), analiza procesów narodotwórczych i kształtowania się etniczności i roli, jaką odgrywają w nich procesy migracyjne, czy wreszcie socjologia władz i polityki. Zawsze jest obecny aspekt teoretyczny analizowanych zjawisk i procesów. Zawsze jest obecna „wyobraźnia socjologiczna” Profesora, przejawiająca się nie tylko w dostrzeganiu problemów, ale i w zamiarze ich kompleksowego wyjaśnienia.